

CAREER DEVELOPMENT IN PSYCHIATRIC HEALTH CARE – ATTITUDES OF NURSING STUDENTS¹¹

Assist. Miroslava Ilieva

Department of Health Care,
University of Ruse “Angel Kanchev”
Phone: +359896773005
E-mail: milieva@uni-ruse.bg

Abstract: The preparatory program for health care students is key to forming correct perceptions of patients with mental illnesses and their care. Specialized training significantly influences the future development of students in psychiatric nursing. **Method: Purpose of the study:** to investigate the attitudes of nursing students towards patients with mental illnesses and their attitudes towards career development in psychiatric healthcare. **Subject of the study:** the study includes 241 health care students studying in the specialty "Nursing" and conducting Clinical Practice and Pre-graduate Internship in psychiatric hospitals and psychiatric wards. **Results:** The attitude of the students is predominantly positive and professional, with a high willingness to support and work with people with mental illness. However, uncertainty and caution around certain topics indicate a need for more in-depth education and discussion aimed at reducing fear of risk, increasing trust in treatment and professional competence, and normalizing social integration. Stereotypes about the risk and behavior of patients with mental illness remain a barrier to students' confidence and career orientation. The overall attitude is positive, but in need of more targeted career guidance support.

Keywords: Nursing students, mental diseases, psychiatric healthcare.

JEL Codes: I 12, I 13

ВЪВЕДЕНИЕ

Подготвителната програма за студенти по здравни грижи е ключова за формиране на правилни възприятия към пациентите с психични заболявания и грижите за тях. Преподавателите играят важна роля за развиване на умения и подобряване на взаимодействието им с пациентите. Подкрепящата учебна среда намалява страха и тревожността, увеличава знанието и съпричастността, особено предвид обществената стигма. Специализираното обучение влияе значимо върху бъдещото развитие на студентите в психиатричното сестринство (Yaghmour, S., et al., 2025; Stambolova, I., et al, 2021).

С оглед на акцента върху практическите умения и клиничното обучение на студентите от специалност „Медицинска сестра“, обучението по психиатрични здравни грижи продължава да бъде разглеждано като относително слабо звено в рамките на професионалната им подготовка. (Ghaljeh, M., et al, 2025; Vuckovic, V. et al., 2021).

ИЗЛОЖЕНИЕ

Резултатите от различни образователни интервенции показват, че участието на студентите в практическа среда, в която пациентите се разглеждат като личности със собствени мечти, цели и силни страни, съдейства за развиване на уважение и емпатия. В този контекст приложението на Модела на силните страни насърчава личностно-центричен подход, който подпомага изграждането на равнопоставени партньорства между бъдещите специалисти и хората с психиатрични увреждания (Katayama, M., Aijo, R., et al, 2024).

Чрез екипни дискусии студентите развиват многостранна перспектива и се стремят към холистично разбиране на пациентите, включително към възприемане на тяхната гледна точка. Изграждат подкрепящи взаимоотношения и развиват самоосъзнаване, основано на

¹¹ Докладът е представен в секция Здравни грижи на 24 октомври 2025 с оригинално заглавие на български език: КАРИЕРНО РАЗВИТИЕ В ПСИХИАТРИЧНИТЕ ЗДРАВНИ ГРИЖИ – НАГЛАСИ НА СТУДЕНТИ ОТ СПЕЦИАЛНОСТ „МЕДИЦИНСКА СЕСТРА“

разпознаване на собствената неспособност понякога за приемане или разбиране на всяка перспектива. Участието в подобни програми повишава готовността на студентите за клинична практика в областта на психиатричните грижи и допринася за развитието на ключови компетентности. Въпреки това, някои студенти съобщават за трудности в комуникацията с пациенти и колебание при изразяване на негативни емоции, което подчертава необходимостта от образователни подходи, подпомагащи емоционалната експресия в контекста на грижата (Sasaki, M., Kumachi, M., 2024).

Включването на разнообразни методи – настолни образователни игри, клинични симулации (Wu, C.S., et al, 2023), обективно структурирани клинични изследвания (Objective structured clinical examination OSCE) (García-Mayor, S., et al, 2021) е доказало ефективността си в подобряването на критичното мислене, академичните резултати и удовлетвореността на студентите. Дистанционното обучение също показва потенциал, когато се прилагат емпатични и структурирани подходи, съобразени с нивото на подготовка на обучаемите (Ha, J., Park, D., 2025).

Установена е ефективността на модела за клинично разсъждение „тест за резултат-настояще състояние“ (Outcome-Present State Test OPT) като педагогически инструмент за развитие на критическото мислене сред студентите по здравни грижи по време на стаж в психиатрични лечебни заведения. Резултатите показват, че прилагането на OPT модела значително е допринесъл за повишаване на когнитивното мислене и насърчава рефлексивното мислене чрез равнопоставени дискусии между студенти и преподаватели (Ma, Y. C., et al., 2023).

Съществен принос имат и новите концепции за развитие на метакомпетентности, обхващащи клинично разсъждение, динамично учене и умения за управление. Те се разглеждат като основополагащи за изграждане на професионална идентичност и подготовка за реална практика (Sheikhbahaeddinzadeh, E. et al., 2025). Специално внимание се обръща на духовните и менталните аспекти на грижите, които често остават встрани от традиционното обучение (Bush, R. S., et al, 2023).

Въпреки различията в начина на представяне и разпределение на съдържанието, учебните програми по психиатрични здравни грижи показват сходства по отношение на темите и подходите на преподаване. Иновациите в обучението се свързват основно с интердисциплинарни практики, прилагане на образователни технологии, развитие на взаимоотношения и фокус върху грижата. Иновативните педагогически подходи включват активни методи на обучение и съвместни дейности, насърчаващи ангажираността на студентите. Ефективното и иновативно обучение следва да развива стратегии, които формират умения за предоставяне на грижи, основани на уважение към индивидуалността. Активното участие на студентите в системата на здравеопазването се разглежда като съществено за постигане на връзка между академичното знание и практическите умения, необходими в клиничната практика. (Tavares, C.M.M., et al, 2021).

Внедряването на иновативни образователни методи в обучението по психиатрични здравни грижи, включващи активни методологии, симулации, игрови подходи и интегриране на личностно-центрични модели води до значителен потенциал за подобряване на професионалната подготовка. Студентите не само повишават академичната успеваемост, но и се намалява стигмата към пациентите с психични заболявания, формират се емпатия, уважение и готовност за предоставяне на холистични и компетентни психиатрични грижи (Ghaljeh, M., Ghaljaei, F., et al., 2025).

МАТЕРИАЛ И МЕТОД

Цел на проучването: да се проучат нагласите на студенти от специалност „Медицинска сестра“ към пациентите с психични заболявания и нагласите им за кариерно развитие в психиатричните здравни грижи.

Обект на проучването: проучването включва студенти по здравни грижи, обучаващи се в специалност „Медицинска сестра“ и провеждащи Клинична практика и Преддипломен стаж в психиатричните лечебни заведения и психиатрични отделения. На участниците беше

предоставен ясен и изчерпателен писмен формуляр за информирано съгласие, който те прочетоха, преди да получат достъп до въпросите от анкетната карта. Този формуляр подробно описваше целите на проучването, методологиите и техните права, включително доброволния характер на участието и правото на отказ по всяко време. Участието беше обвързано с подписване на този формуляр, което означаваше тяхното изрично съгласие.

Време и място на проучването: Проучването се проведе в периода януари – май 2025 година в следните университети: Русенски университет „Ангел Кънчев“ – гр. Русе, Тракийски университет – гр. Стара Загора, Тракийски университет – Филиал Хасково, Медицински университет – гр. София, Югозападен университет „Неофит Рилски“ – гр. Благоевград, Бургаски държавен университет „Асен Златаров“ – гр. Бургас, Медицински университет - София – Филиал Враца.

Методи на проучването:

Документален метод – за анализ на международни и национални достъпни литературни източници, които описват изследваната проблематика.

Социологически метод - Анкетно проучване за събиране, обобщаване и анализиране на информация чрез предоставена пряка, анонимна, индивидуална анкетна карта. За целите на проучването е създаден хибриден вариант на анкетната карта – писмен вариант, на който са отговорили всички 64 студенти, на които е предоставена анкетата и електронен вариант, на който са отговорили 177 студенти или общият брой на респондентите е 241. Анкетната карта е авторска и съдържа 22 айтема с възможност за множествен избор на отговор към всеки един от тях относно нагласите на студентите за работа с пациенти с психични заболявания и 5 въпроса, които събират демографски данни. Картата е разработена като е приложена системата на Likert в петстепенна скала за всеки един от айтемите от 1 до 22. Възможните отговори са „напълно съгласен“, „донякъде съгласен“, „не мога да преценя“, „донякъде несъгласен“, „категорично несъгласен“. За нуждите на настоящото проучване при създаването на анкетната карта са използвани следните 3 инструмента, които са валидирани, проучени и адаптирани към българските студенти от специалност „Медицинска сестра“, провеждащи Клинична практика/Преддипломен стаж в психиатрично лечебно заведение:

(1) Скала за оценка на стигмата при медицински специалисти и специалисти по здравни грижи, предоставящи грижи за пациенти с психични заболявания Opening Minds Survey for Health Care Providers (OMS-HC), разработена от Комисията по психично здраве на Канада (МНСС).

(2) Въпросник за студенти, относно техните възприятия при работа с пациенти с психични заболявания (Susan, F., 2014), със свободен и отворен достъп, предоставен от Hunt School of Nursing в Digital Commons @ Gardner-Webb University;

(3) Валидиран препоръчителен и общодостъпен въпросник, приложен сред студентите от специалност „Медицинска сестра“ в Университетите по приложни науки в гр. Амстердам и гр. Утрехт, Нидерландия, използван с цел да се разбере как студентите възприемат грижата за психичното здраве и кариерата в тази област и как тези възприятия влияят върху избора им на специалност (Hoekstra, H. (J) et al. 2010).

Статистически метод: дискриптивна статистика за обобщаване, систематизиране, анализиране и интерпретация на данните с помощта на софтуерна програма IBM SPSS v.29.0.

РЕЗУЛТАТИ И ДИСКУСИЯ:

Демографски данни:

В това проучване са взели участие общо 241 студенти. Резултатите от демографските данни са представени в Табл.1.

Таблица 1: Демографски данни на участниците

Променлива	Честота	Процент
Приключил ли е Вашият преддипломен стаж/клинична практика в психиатрично лечебно заведение?		
Да	163	67,6
Не	78	32,4
Година на провеждане		
2024	113	46,9
2025	123	51,00
Не е посочено	5	2,10
Възраст		
До 25 год.	98	40,7
26-35 год.	33	13,7
36-45 год.	64	26,6
46-55 год.	42	17,4
56-65 год.	2	0,8
Над 65 год.	1	0,4
Не е посочено	1	0,4
Семейно положение		
Семеен	75	31,1
Разведен	14	5,8
Вдовец	6	2,5
Несемеен	144	59,8
Не е посочено	2	0,8
Пол		
Мъж	10	4,2
Жена	230	95,4
Не е посочено	1	0,4

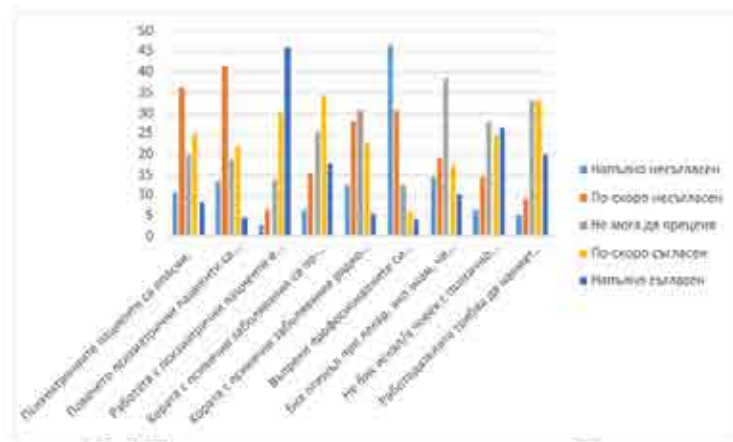
С най-голям дял от 40,7% (n=98) са представени студентите във възрастовата група до 25 г., следвани от студентите на възраст между 36–45 г. с 26,6% и студентите във възрастовата граница 46–55 г. - 17,43%. По-нисък е дялът на студентите на възраст между 26 г. и 35 г. – 13,7% (n=33). Двама от респондентите попадат във възрастовата граница 56-65 г. и един участник е на възраст над 65 г. Един участник не е посочил възрастта си. Извадката включва предимно млади студенти, но има и осезаем дял зрели участници (над 36 г. са около 45%). Извадката се състои от 10 мъже, които представляват 4,2% и 230 жени, които представляват 95,4% от участниците. Един участник не е отговорил. Посочените данни са очаквани за сферата на здравните грижи, където традиционно преобладават жени. По-голямата част от участниците са несемейни – 59,8%, семейните участници са 31,1% (n=75). Данните потвърждават младежкия профил на мнозинството.

Към момента на провеждане на проучването 67,6% от участниците вече са приключили своята клинична практика или преддипломен стаж в психиатрично лечебно заведение, а 32,4% (n=78) все още не са, но уточняват, че ги провеждат в момента. Най-голям дял от участниците 51% са провели или провеждат своята клинична практика или преддипломен стаж през 2025 г., останалите участници 46,9% са приключили през 2024 г., а 5 участници не са посочили отговор. От представените резултати следва, че данните са актуални, от последните години на

обучение и повечето респонденти имат реален практически опит, което придава тежест на останалите им отговори.

Резултати от проведеното анкетно проучване:

На Фигура 1 са представени отговорите на студентите от специалност „Медицинска сестра“ относно нагласите им към пациентите с психични заболявания.

Фиг. 1 Нагласи на студентите към пациенти с психични заболявания

За Твърдение 1 преобладава скептицизъм. Общо 46,9% от участниците не са съгласни с твърдението, 19,9 % отговарят с „не мога да преценя, но 33,2% са склонни да се съгласят. Извадката от участниците е разделена в отговорите си. Общо 54,8% от участниците ясно отхвърлят твърдението, че повечето пациенти с психични заболявания са агресивни. Само 26,6% от участниците подкрепят това твърдение. За Твърдение 3 общо 76,4% от участниците изразяват съгласие, че работата с психиатрични пациенти е предизвикателна. Професията е трудна, но приемана като такава. Повече от половината участници 52,2% (n=126) считат, че хората с психични заболявания са по-склонни да извършат нарушения или престъпления. От всички анкетирани общо 40,6% изразяват несъгласие с твърдението, че тези пациенти рядко представляват риск за обществото, но не малък е дялът и на отговорилите с „не мога да преценя“ – 30,8%. Относно доверието към лекар с психично заболяване и работата с деца отново се наблюдава разнопосочност в резултатите (Твърдения 7 и 8). На лице е висок дял на отговорите „не мога да преценя“, съответно 38,6% и 27,8%. Тези резултати показват несигурност, резервираност и предпазливост сред студентите. Повече от половината участници 52,7% подкрепят наемането на работа на лице с психично заболяване, но отново не малък е дялът на отговорилите с „не мога да преценя“ – 32,8% от всички участници. Висок дял от общо 77,2% от участниците изразяват несъгласие относно отрицателните нагласи към пациентите с психични заболявания. Преобладава ниско ниво на стигматизиращи нагласи. Стереотипите са по-скоро отхвърлени, което може да бъде добра база за развитие.

Твърденията, които срещат категоричната подкрепа на студентите представят следните резултати: общо 83,8% (n=202) от всички участници изразяват съгласие, че разбират добре ролята на психиатричната сестра, а 58,5% от участниците считат, че притежават правилните лични качества за да работят в областта на психичното здраве. Теоретичната и практическа подготовка също са оценени положително, но има известна несигурност в личната увереност. Общо 74,3% от всички участници декларират, че са се чувствали добре подготвени за клинична практика и стаж, 67,2% са съгласни, че теоретичната подготовка е помогнала. Общо 72,6% от участниците считат, че обучение за компетентност като обучение срещу агресия, обучение за социални умения, техники за дискусия, управление на гнева и конфликти и техники за регулиране на поведението са подходящи инструменти за психиатричните здравни грижи. Силната подкрепа за практико-ориентирани, компетентностни обучения показва, че студентите търсят инструменти за справяне в реална среда. Общо 48,6% от участниците приемат, че стресът е по-висок сред медицинските сестри в психиатрията.

Самооценката за лични качества е висока, което може да бъде благоприятен ресурс за привличане и задържане на кадри. Отхвърлянето на негативни стереотипи подсказва по-зряло, професионално разбиране и потенциал за позитивна професионална култура. Същевременно усещането за по-висок стрес и образът на „предизвикателна работа“ сочат нужда от системни механизми за подкрепа и превенция на прегаряне.

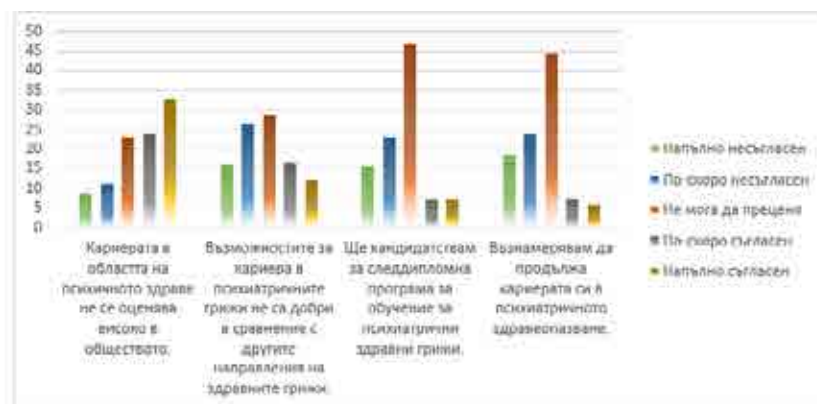
На Фигура 2 е представено влиянието на факторите, които според участниците определят предпочитанията им за работа в психиатричното здравеопазване.

Фиг. 2. Фактори, оказващи влияние върху избора за работа в психиатричното здравеопазване

Относно решенията за кариерен избор и факторите, оказващи влияние при избора на работа сред студентите, 60,2% от участниците изразяват съгласие за институционални фактори, 51% приоритизират индивидуалните фактори, но също 33,2% остават неутрални. Обществените фактори са най-неясни – 38,6% от участниците отговарят с „не мога да преценя“, 34,4% подкрепят това твърдение, а 27% изразяват несъгласие. Институционалните условия имат осезаема тежест, но индивидуалните мотивации също са значими. Силната неопределеност относно факторите на общността говори за липса на информация или житейски опит по тази линия. На лице са информационни дефицити относно кариерно консултиране за факторите на общността, по-ясна информация за рисковете и за щити, безопасността и подкрепяща среда. Необходимо е представяне на поле за кариерно консултиране и работа с клинични ментори.

На Фиг.3 са представени резултатите относно нагласите на участниците за кариерно развитие в областта на психичното здравеопазване.

Фиг. 3. Нагласи на студентите за кариерно развитие в психиатрията

Относно обществената оценка и имиджа на психиатричните здравни грижи 57% от участниците смятат, че кариерата в областта на психичното здраве не се оценява високо в

обществото. Едва 19,9% не подкрепят това твърдение, а 23,1% не могат да преценят. Това би могло да е потенциална бариера за избор на специалността и подчертава нуждата от информационни кампании и видимост в това направление на здравните грижи. Разнопосочни са отговорите относно възможностите за кариера в психиатричните здравни грижи. С най-голям дял от 42,8% от участниците изразяват несъгласие с това твърдение, равен е дялът на участниците, които остават неутрални - 28,6% и тези, които го подкрепят – 28,6%. Намерение за следдипломно обучение по психиатрични здравни грижи декларират общо 14,2% от участниците (равен дял „напълно съгласен“ 7,1% и „по-скоро съгласен“ 7,1%). Висок е броят на неутралните участници $n=113$, което представлява 46,9%, а останалите 38,9% не възнамеряват да се обучават в тази област. Преобладава несигурност и по отношение на избора за кариера в психиатричните грижи – липсва категорична насоченост. Едва 14,1% от участниците са изразили съгласие, 44,4% не могат да преценят, а общо 41,5% от участниците не възнамеряват да продължат кариерата си в психиатричното здравеопазване. Ясното кариерно намерение липсва, което може да се дължи на стереотипи и несигурност за бъдещето.

Въпреки доминиращите отрицателни нагласи, че психиатричните пациенти са опасни, значителна част от студентите все още се колебаят относно тази представа. Това отразява силата на обществения стереотип, който все още не е напълно преодолян в съзнанието им. Профилът на нагласите е умерено положителен, със силна практическа ориентация и готовност за развитие, но с външни пречки (имидж, обществено признание) и преживявана трудност/стрес на работата. Пътят напред минава през целенасочени обучения, видими кариерни стъпала, подобрени институционални условия и системна психосоциална подкрепа. Отношението на студентите е преобладаващо позитивно и професионално, с висока готовност за подкрепа и работа с хора с психични заболявания. Въпреки това, несигурността и предпазливостта по определени теми сочат нужда от по-задълбочено образование и дискусия, насочени към намаляване на страха от риска, повишаване на доверието в лечението и професионалната компетентност и нормализиране на социалната интеграция.

ЗАКЛЮЧЕНИЕ

Стереотипите относно риска и поведението на пациенти с психични заболявания остават бариера пред увереността и кариерната ориентация на студентите. Общата нагласа е положителна, но нуждаеща се от по-целенасочена подкрепа за професионално ориентиране.

Внедряването на иновативни образователни методи в обучението по психиатрични грижи би подобрило професионалната подготовка на студентите, би повишило академичните резултати и ще намали стигмата към психичните заболявания, чрез развиването на емпатия и готовност за цялостна грижа у студентите.

REFERENCES

Bush, R. S., Baliko, B., Raynor, P. (2023). Building Spiritual Care Competency in Undergraduate Psychiatric Mental Health Nursing Students: A Quality Improvement Project. *Journal of holistic nursing : official journal of the American Holistic Nurses' Association*, 41(3), 256–264. <https://doi.org/10.1177/08980101221103104>

García-Mayor, S., Quemada-González, C., León-Campos, Á., Kaknani-Uttumchandani, S., Gutiérrez-Rodríguez, L., Del Mar Carmona-Segovia, A., & Martí-García, C. (2021). Nursing students' perceptions on the use of clinical simulation in psychiatric and mental health nursing by means of objective structured clinical examination (OSCE). *Nurse education today*, 100, 104866. <https://doi.org/10.1016/j.nedt.2021.104866>

Ghaljeh, M., Ghaljaei, F., Rezaee, N., Naderifar, M., Dastras, M., ArbabiSarjou, A., Ghiamikeshtgar, N. (2025). Implementation of a psychiatric nursing boot camp to improve the empathy and stigma toward psychiatric patients in nursing students. *Journal of education and health promotion*, 14, 214. https://doi.org/10.4103/jehp.jehp_2043_23

Ha, J., Park, D. (2025). Students' perceptions of empathic instruction in a remote psychiatric nursing class: a phenomenological study. BMC nursing, 24(1), 511. <https://doi.org/10.1186/s12912-025-03146-1>

Hoekstra H. (J) et al. (2010). A nursing career in mental health care: Choices and motives of nursing students, / Nurse Education Today 30 (2010) 4–8

Katayama, M., Aijo, R., Kitaoka, K., Kawaguchi, M. (2024). How nursing students' perceptions of people with psychiatric disabilities change when using the strengths model during practicums: A qualitative research study. Nurse education today, 138, 106190. <https://doi.org/10.1016/j.nedt.2024.106190>

Ma, Y. C., Jiang, J. L., Lin, Y. C. (2023). The Outcome-Present State Test Model of Clinical Reasoning to Promote Critical Thinking in Psychiatric Nursing Practice among Nursing Students: A Mixed Research Study. Healthcare (Basel, Switzerland), 11(4), 545. <https://doi.org/10.3390/healthcare11040545>

Mental health commission of Canada, Opening Minds Survey for Health Care Providers, <https://openingminds.org>

Sasaki, M., Kumachi, M. (2024). Experience of students who participated in psychiatric nursing educational program aiming at competency development. Journal of rural medicine : JRM, 19(1), 24–32. <https://doi.org/10.2185/jrm.2023-034>

Sheikhbahaeddinzadeh, E., Ashktorab, T., Ebadi, A. (2025). Meta competency, prerequisites improving the postgraduate psychiatric nursing students' clinical competency: a qualitative study. Journal of education and health promotion, 14, 207. https://doi.org/10.4103/jehp.jehp_1864_23

Stambolova, I., Manolova, N., Pilaeva, M. (2021), Nursing student's attitudes to providing care for patients with mental diseases, Healthcare Journal, 3/2021 (*Оригинално заглавие: Стамболова, И., Манолова, Н., Пилаева, М., 2021, Нагласи на студенти-медицински сестри за оказване на грижи за болни с психични заболявания, сп. Здравни грижи, бр.3/2021*)

Susan, F. (2014). "Nursing Students' Perceptions of Mental Health Patients and Mental Health Nursing". Nursing Theses and Capstone Projects. 17. https://digitalcommons.gardner-webb.edu/nursing_etd/17

Tavares, C. M. M., Pastor Junior, A. A., Paiva, L. M., Lima, T. O. (2021). Innovations in the teaching-learning process of psychiatric nursing and mental health. Revista brasileira de enfermagem, 74(suppl 5), e20200525. <https://doi.org/10.1590/0034-7167-2020-0525>

Vuckovic, V., Carlson, E., Sunnqvist, C. (2021). 'Working as a Real Nurse': Nursing Students' Experiences of a Clinical Education Ward in Psychiatric Care. Issues in mental health nursing, 42(11), 1038–1047. <https://doi.org/10.1080/01612840.2021.1929595>

Wu, C. S., Chen, M. F., Hwang, H. L., Lee, B. O. (2023). Effectiveness of a nursing board games in psychiatric nursing course for undergraduate nursing students: An experimental design. Nurse education in practice, 70, 103657. <https://doi.org/10.1016/j.nepr.2023.103657>

Yaghmour, S., Shami, A.M., Aljuhani, S.A., Alnafe, S.S, Albeladi, R. (2025). The Attitude and Perception of Nursing Students Toward Psychiatric Nursing: Pre-and Postclinical Experience - A Qualitative Study Using Diary-Interview Methods. Perspectives in Psychiatric Care 2025 (1), 6325932